

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 33

ZATERDAG 13 AUGUSTUS 1932

HET AANBIEDEN VAN EEN GESCHENK OVER DE ONDERDEUR, DOOR ADRIAEN VAN OSTADE (1610—1685)

Tentoongesteld door E. J. van Wisselingh & Co. te Amsterdam op de keuze tentoonstelling van Nederlandsche en Vlaamsche schilderkunst der XVIIe eeuw

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

HET AANBIEDEN VAN EEN GESCHENK OVER DE ONDERDEUR, DOOR ADRIAEN VAN OSTADE (1610—1685), (ILL.)	BLZ. 385
DE PRINS VAN DE BOTANICA, DOOR ELIZA HESS-BINGER	BLZ. 386
PADVINDERS-MARSCHLIED (GEDICHT), DOOR GEERTUIDA CARELSEN	BLZ. 387
DE GRONINGER VEENKOLONIËN (GEÏLL.), DOOR H. G. CANNegiETER	BLZ. 388—390
HET LEVEN OP DEN ZEEBODEM (GEÏLL.), DOOR DR. H. ENGEL	BLZ. 390—392
SAGEN EN LEGENDEN VAN DE TSJECHOSLOWAKEN (GEÏLL.), DOOR W. VALK	BLZ. 392—394
DE DUIVENBOOM (GEÏLL.), DOOR G. D. LUTKE MEYER	BLZ. 395
DE MISSISSIPPI BIJ LAKE CITY, MINNESOTA (V.S.) (ILL.)	BLZ. 395
LANGS DE VAART, DOOR H. M. ROOS	BLZ. 396
BOERENCONCERT, DOOR DAVID TENIERS DE JONGE (1610—1690), (ILL.)	BLZ. 396

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

De prins van de Botanica

DOOR ELIZA HESS-BINGER

OP een mooien dag in Maart van het jaar 1735 heerschte er groote opwinding ten huize van Dr. Moräus in Falun, de om haar kopermijnen zoo belangrijke Zweedsche stad.

Dr. Moräus was niet alleen een bemiddeld, maar ook een eigenzinnig man, wiens onberekenbare grillen reeds menigmaal verdriet en tranen in zijn gezin teweeggebracht hadden. Zoo was het ook op dien dag weer het geval. Hij had twee mooie, lieve dochters, en voor de oudste, de negentienjarige Brigitta was een minnaar komen opdagen. Daarom was de dokter zoo woedend geworden, daarom trok hij aan zijn bruine staartpruik, daarom overstelpte hij zijn vrouw en dochters met harde verwijten. — Mevrouw Moräus bleef daarbij deemoedig zwijgen, Brigitta snikte en haar jongste zuster schreide van medelijden met haar mee.

De minnaar was niet zelf gekomen, voor zulk een waagstuk had hij zich wijselijk bewaard! In alle stilte had hij het hart van de gracieuze Brigitta veroverd; toen het er echter om ging om van den eigenzinnigen ouden heer het jawoord te verkrijgen, had hij een remplaçant gestuurd, n. l. den waardigen en braven heer Solander, die als directeur der Koninklijke Kopermijnen tot de aanzienlijkste personen in de stad gerekend werd.

De minnaar echter was een destijds nog tamelijk onbekende jonge man, Karl Linnaeus geheeten, van wien niemand vermoedde, dat hij éénmaal de wereld van zijn grooten roem vervullen zou.

Hij was geboren op den 24en Mei 1707 in het dorpje Rashult in de provincie Smaland, als zoon van een predikant. De vader was een bloemen- en plantenliefhebber en had een prachtige tuin aangelegd, waar Karl reeds van kindsbeen af met den grootsten hartstocht allerlei arbeid verrichtte. De liefde tot de natuur, hare wonderen en geheimenissen beheerschten hem zoo onverdeeld, dat zijn ouders en zijn leermeester er aan wanhoopten, dat hij ooit zijn gedachten tot studie zou bepalen. In plaats van over zijn boeken te zitten — hij versmaadde alle natuurwetenschappelijke werken — doolde hij liever door bosschen, weiden en velden rond, om planten en insecten te verzamelen. Het scheen wel onmogelijk, dat die onverbeterlijke kleine zwerver ooit een flinke predikant zou worden, en de leeraren der Latijnsche school te Wexio, waar Karl heen gestuurd werd, raadden dominee ook aan, dat hij hem maar een handwerk moest laten leeren — een geleerde zou toch nooit uit hem groeien.

De ouders hadden er groot verdriet over gehad, maar ten slotte werd er in familierraad besloten, dat hij dan maar bij een schoenmaker in de leer gedaan moest worden.

Het lot was den jeugdigen natuurvorscher gelukkig goedgezind en bewaarde hem voor een nadere kennismaking met els en pikdraad. In Wexio woonde de knappe kruidkundige en geneesheer Rothmann, die op zijn botanische tochten Karl had leeren kennen en een beter oordeel had over zijn navorschingen. Hij kon het niet onverschillig aanzien, dat zijn vriendje gewoonweg schoenlapper zou worden. Bij een bezoek, dat hij aan dominee Linnaeus bracht, schilderde hij hem den aanhoudenden ijver van zijn zoon en het opvallende talent, dat hij voor de natuurwetenschappen, ook zijn lievelingsvak, bezat. — Zoo enthousiast was Dr. Rothmann, dat hij aanbood Karl op zijn kosten klaar te maken voor de universiteit en geheel voor hem te zorgen. Door dominee, die met moeite zijn gezin onderhouden kon, werd dit aanbod dankbaar aanvaard. — En de jongen, die op school geen woord Latijn in zich had kunnen of willen opnemen, raakte onder Dr. Rothmanns leiding dra verdiept in Plinius en het duurde niet lang, of hij kon zich, zoowel schriftelijk als mondeling, perfect in het Latijn uitdrukken. Hij was in dien tijd leerling van het gymnasium en studeerde ook veel in de uitgebreide bibliotheek van Dr. Rothmann. Al spoedig kon hij naar de universiteit te Lund trekken.

Na eenige jaren daar gestudeerd te hebben trok hij naar Upsala, waar een uitgebreidere kruidenverzameling was en waar dus meer te leeren viel. Intusschen was zijn weldoener gestorven, zijn vader was onvermogen en de jonge student leed armoede.

Gelukkig kwam hij in contact met Olaus Celsius, ook een Zweed en toen professor in de theologie, die tevens een groot natuurkundige en een bijzonder bekwaam botanicus was. Juist was hij bezig aan een groot werk, waarin hij al de planten, die in de heilige Schrift stonden, wilde beschrijven. Hierbij kon hij de hulp van Linnaeus best gebruiken. Zoo begon Karl in zijn vrijen tijd een systeem op te bouwen in de botanica, dat de bestaande systemen geheel vervangen zou.

In 1731 werd op Celsius' aanbeveling Linnaeus afgevaardigd als onderzoeksreiziger in het toenmaals vrijwel onbekende Lapland.

Geheel alleen en met vijftig thaler, die hem voor deze expeditie waren ter hand gesteld, vertrok hij naar het studieterrain.

Na een moeizame reis door het door nomadenstammen bewoonde Lapland, waarbij hij vaak in moerassen was blijven steken en bij het overzwemmen der bruisende berg-rivieren meermalen in groot levensgevaar verkeerd had, kwam hij met nog een paar thaler op zak en met een collectie van wel honderd nieuwe plantensoorten, voornamelijk mossen, in 1732 terug. In zijn boek *Flora Lapponica* heeft hij dit alles beschreven. Hoewel het hem veel roem bezorgde, ook in het buitenland, brachten zijn kundigheden hem geen geldelijk voordeel. Hij trachtte daarom zijn geleerdheid op andere wijze te benutten en begon met natuurwetenschappelijke voordrachten te houden. Hierin werd hij evenwel bemoeilijkt, omdat hij geen graad behaald had. Hij werd wegens onbevoegdheid aangeklaagd en de gehoorzaal moest gesloten worden. De hoofdpersoon, die dit bewerkte had, was Dr. Rosen en Linnaeus was er zoo gebelgd om, dat hij hem met een degen te lijf wilde gaan. Gelukkig kon men hem tegenhouden en zoo kwam hij er dan, vooral op voorspraak van Celsius, met een enkele vermaning af.

Kort hierop kreeg hij een aanbod om de zoons van den gouverneur van Dalecarlië op een natuurwetenschappelijke reis door Zweden te vergezellen en op die reis bezocht hij ook de mijnen van Falun. Hiermede was de Zweedsche reis afgelopen en zijn taak als gids beëindigd. Hij toefde nu eenigen tijd te Falun en hield daar die lezingen, die hem in Upsala verboden waren.

Meer dan door de koper- en arsenicummijnen en de schilderachtige omgeving van de interessante stad Falun aan de Dalelf werd Linnaeus geboeid door de charme van Brigitta Moräus.

Dit was dus het veelbewogen leven van Karl Linnaeus op dien bewusten dag in Maart, toen Dr. Solander op zich genomen had het woord voor hem te doen. Maar bij Dr. Moräus aan te komen met een schoonzoen in spe, die alle bestaande schoone en duidelijke natuurkundige systemen omver wilde werpen, wekte des dokters toorn. Bovendien

bezat Linnaeus noch aanstelling, noch titel, noch inkomsten.

Doch de welsprekenheid van Dr. Solander en ook de heete tranen van de lieve Brigitta deden hem ten slotte beloven, dat hij zijn toestemming tot het huwelijk geven zou, als Linnaeus den dokterstitel behaald en zich als arts gevestigd had.

Linnaeus ging op deze voorwaarden in en reeds in April 1735 kwam hij met honderd thaler reisgeld te Harderwijk aan, waar destijds een universiteit en het leven niet al te duur was. Het was voor de Zweedsche studenten gebruikelijk aan een vreemde hoogeschool den dokterstitel te halen. Reeds op 24 Juni van datzelfde jaar had Linnaeus den doktershoed verworven.

Hoewel hij dus zijn doel nu bereikt had en hoezeer hij ook naar Brigitta verlangde, toch kon hij niet besluiten Holland te verlaten zonder de vermaarde natuurhistorische verzamelingen en de voornaamste geleerden van het land te hebben leeren kennen.

De allervoornaamste onder dezen was wel Professor Boerhaave te Leiden en als introductie zond Linnaeus hem twee folio-vellen, waarop hij een gedrukt overzicht gaf van zijn nieuwe natuursysteem. Dit verschafte hem oogenblikkelijk toegang tot den grooten geleerde, die, door de vele aanspraken, die op zijn tijd gemaakt werden, iedereen, zelfs een Peter den Groote, uren liet wachten, eer toegang verleend kon worden.

Hij noodigde den jongen Zweed op zijn landgoed uit en gaf hem bij zijn vertrek een aanbevelingsbrief mee voor den kruidkundige Burman, die in Amsterdam woonde.

Burman was zeer ingenomen met den kundigen jongen Zweed, en daar hij zijn inzicht zeer op prijs stelde, vroeg hij hem om hem behulpzaam te zijn bij de regeeringsopdracht die hij gekregen had, een Flora van Ceylon samen te stellen.

Niet langen tijd daarna kreeg hij door bemiddeling van Boerhaave een aanstelling als dokter en botanicus op het landgoed van George Clifford, de Hartecamp¹⁾, bij Bennebrek gelegen.

Dat de Amsterdamsche millionair George Clifford een lijfarts noodig had vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat de vele millioenen van dezen heer hem een veel te goed leventje lieten leiden, waartegen zijn maag niet bestand was. Hij leed dan ook aan een slechte spijsvertering en was tot dusver onder Professor Boerhaave's behandeling geweest, maar daar deze patient herhaaldelijk in dieet-fouten verviel, vond Boerhaave, dat hem dit te veel tijd kostte en zoo ging Clifford in op den raad van den grooten geleerde.

Behalve eten en drinken hield de millionair er nog andere liefhebberijen op na. Hij had namelijk een groote liefde voor planten en bloemen en was in het bezit van prachtige kassen met de schoonste exemplaren, waaronder veel uitheemsche specimina Geen wonder dus, dat Linnaeus dezen post op zich nam, hoewel Burman hem ongaarne liet heengaan.

George Clifford bleek een zeer aangenaam mensch in den omgang te zijn. Linnaeus brouwde voor hem een drank uit IJslandsch mos en met deze behandeling bleek de millionair voorloopig zijn smulpartijen te kunnen voortzetten. Linnaeus had niet alleen rijkelijk zijn aandeel daarvan, maar genoot tevens een hoog salaris en vrije inwoning op het landgoed. Ook had hij een eigen équipage.

Dit alles schreef hij Brigitta, en voegde er voor Dr. Moräus een brief bij, meldende, dat hij nu een gezien en goed gesalarieerd botanicus was. Dr. Moräus had hierover evenwel een meningsverschil met zijn dochter en meldde zijn aanstaanden schoonzoon, dat hij er niet veel mee op had, dat deze de veilige loopbaan van arts had opgegeven voor den wisselvalligen post van kruidkundige.

Niettegenstaande deze teleurstellende mededeeling bleef Linnaeus op zijn post en heeft op de Hartecamp prachtig werk verricht, dat hij heeft vastgelegd in zijn onsterflijke meesterwerken: *Systema Naturae*, *Fundamenta Botanica*, *Philosophia Botanica*, *Hortus Cliffortianus*, *Musa Cliffortiana*, benevens nog vele andere, die langzamerhand een geheele omwenteling op het gebied der botanica ten gevolge hadden.

Ook volbracht Linnaeus, in opdracht van zijn begunstiger, een reis naar Engeland, ter aankoop van zeldzame Amerikaanse plantensoorten. Daar ondervond hij, dat hij door zijn nieuwe systeem evenveel tegenstanders als vereerders

had. Doch de Hollandsche regeering wenschte, dat hij als natuurvorscher een reis naar de Kaap zou ondernemen.

Tegelijkertijd met dit schoone aanbod kreeg hij een angstigen brief van Brigitta, dat haar vader, die niet meer aan Karl's terugkeer geloofde, haar wilde dwingen met een ander te trouwen. Zoo gauw het ging, regelde Linnaeus hier zijn aangelegenheden. Voor Holland was hij nu voor goed verloren, voor Brigitta gewonnen. In den herfst van 1738 kwam hij te Stockholm aan.

In zijn vaderland deed hij de droevige ervaring op, dat men zijn verdiensten als botanicus niet zeer hoog schatte, geen enkel ambt werd hem aangeboden. Zoo zag hij zich dan genoodzaakt zich toch nog als arts te vestigen. Maar de patienten bleven uit, niemand had vertrouwen in zoo'n kruidenverzamelaar

Door een toeval nam deze tragische toestand een einde. Uit geneeskrachtige plantensappen had hij bonbons vervaardigd, die goed waren tegen verkoudheid. Deze kwamen ook in handen van een hofdame en door haar bemiddeling gebruikte ook de koningin ervan, die juist aan heftige hoest-aanvallen leed. De bonbons van Linnaeus brachten haar genezing.

Alsof 't een sprookje was, werd hij daarvoor beloond met de benoeming tot hofbotanicus, terwijl hij ook als dokter bij de admiraliteit werd aangesteld. Voor deze beide ambten kreeg hij een hoog salaris.

Nu stond niets zijn huwelijk met Brigitta meer in den weg. Zelfs zijn schoonvader kon niets meer op hem tegen hebben. In 1739 trad hij dan ook met haar in den echt.

In hetzelfde jaar werd hij lid van de koninklijke academie van wetenschappen, die juist was opgericht.

De betoogen, die uit zijn pen stroomden, bezorgden hem een wereldvermaardheid. Uit alle deelen der aarde zond men hem zaden en gewassen toe, die hij op zijn beurt weer aan den plantentuin in Zweden schonk. Het vaderland begon erkentelijk te worden, het verhief hem in den erfelijken adelstand.

Tegenstanders van zijn systeem bestonden niet meer, hij werd eerlid van bijna alle buitenlandsche wetenschappelijke instellingen, ontving ridderorden en kostbare geschenken van Lodewijk XV, Katharina II, Maria Theresia, Frederik den Groote en andere potentaten.

Doch het hoogste, dat hij begeerde, kwam in 1741 in zijn bezit en dat was het professoraat in de botanica aan de universiteit van Upsala. Bovendien kreeg hij de benoeming tot koninklijk lijfarts met het daaraan verbonden inkomen.

Als een prins leefde hij dus in diezelfde stad, waar hij als student eens te arm was geweest om zich van schoeisel en voedsel te voorzien, en waar hij zelfs geen crediet had kunnen krijgen.

Veel heeft deze Prins van de Botanica ook tijdens zijn professoraat verricht. Zijn laatste levensjaren werd hij gekweld door een zware ziekte, waaraan hij op zeventig-jarigen leeftijd, den 10 Januari 1778, overleed. In de domkerk te Upsala werd zijn lijk met groote plechtigheid bijgezet. In Zweden en in den vreemde werden standbeelden en monumenten opgericht ter eere van dezen grootsten botanicus van alle tijden.

Padvindsters-Marschlied

DOOR GEERTRUIDA CARELSEN

(Wijze: „O, schitterende kleuren van Nederlands vlag”)

Met vroolijke harten en buigzamen voet,
Zoo stappen de Padvindsters voort;
Zij loopen en springen en klimmen, als 't moet,
Wen heuvel of greppel ze stoort.
Zij luistren naar vogels en volgen hun vlucht,
Heel ver, in de verre, doorschijnende lucht;
En, handig en vlug, zijn ze op weg, 't allen tijd,
Tot vriendelijk helpen bereid! (bis)

Als zonnebloem-hoofdjes, zoo wenden zij 't oog
Naar 't heerlijke, prachtige licht,
En houden haar blikken, omlaag en omhoog,
Op al wat ze ontmoeten, gericht.
Zij speuren naar bloemen, in veld en in bosch
En heel kleine plantjes, verscholen in 't mos;
En, handig en vlug, zijn ze op weg, 't allen tijd,
Tot vriendelijk helpen bereid! (bis)

1) Zie Buiten 1932, nr. 29.

GEZICHT OP OUDE PEKELA MET HET MEER SCHILDERACHTIGE, DAN WELRIEKENDE WATER

DE GRONINGER VEENKOLONIËN

DOOR H. G. CANNEGIETER

EEN tocht door de Groninger veenkoloniën is meer belangwekkend dan mooi. Althans voor ouderwetsche toeristen, wien het om „natuurschoon” te doen is. Maar het begrip „mooi” is ook al weer heel betrekkelijk en voor „natuur” haalt de typisch-moderne mensch den neus op. „Natuur” is voor hem een verouderde instelling en men moet volgens hem ook zijn schoonheidsbegrippen naar den toetssteen van dit technische tijdperk herzien. ☞ En dan kunnen de veenkoloniën zoowel belangwekkend als mooi zijn. Arbeid, ondernemingszin, vernuft en volharding, — het zijn niet slechts moreele maar ook aesthetische normen. Denk maar aan de Russische film met haar massabetogingen van landbouwmachines, aan de Amerikaansche architectuur met haar wolkenkrabbers, aan de nieuwe zakelijkheid van de Duitsche meubels. Voor den hedendaagschen schilder is het fabrieksterrein een begeerlijker onderwerp dan de oude bosschages en zeestranden en de hedendaagsche toondichter laat zich door de sirene en de claxon lichter inspireeren dan door het getjeuk van den nachtegaal. ☞ Zoo is alles een kwestie van smaak en een kwestie van wennen en de veenkolonies, door het uitstervend geslacht van de natuurvrienden geschuwd om haar troosteloze eentonigheid, om haar rechtlijnige lintbebouwing, om het vuile en onwelriekende afvalwater van haar kanalen, om het rommelige vrachtverkeer op de smalle wegen, om het zakelijk en nuchter gedoe van haar industrie-bevolking, krijgen hun kans, nu het technisch gericht oog zich van de oude schoonheidsbegrippen afwendt en de cultuur gaat verheerlijken ten koste van de natuur. ☞ Zullen de Veenkoloniën nog eens, gelijk Amerika, waarmee zij zich graag vergelijken, haar muze krijgen, die, „niet afgeschrikt door het gegons der machines en de schrille stoomfluit, draaineerpijpen, gazometers en fertilisators niet beneden haar aandacht vindt?” Is het lied van den arbeid ook in deze nijvere streek niet te zingen? ☞ Welk een verschillenden aanblik heeft deze merkwaardige

hoek van ons vaderland in den loop der tijden vertoond! Begrijpelijkwijls is het stempel van het echte en oorspronkelijke ook hier in de eeuw van de nivelleering verflauwd. De algemeene banalisering, waaraan ons tijdsgewicht lijdt, heeft er haar fabrieksmerk overheen gedrukt. Ook deze rauwe schoonheid is slachtoffer geworden van de methode, welke men als moderniseering, verfraaiing, beschaving aanduidt en heeft uit den confectie-winkel zich het mom van deftigheid, steedscheid en burgerlijken welstand aangeschaft, en met welgevallen bekijkt zij haar bepoederd, belippenstift en gepermanent ge-laai in den spiegel. De ruige kolonie van vroeger is thans een nette streek. ☞ Voor het raadhuis van Wildervank staat een gedenknaald, die dit brok timmermansfraaiigheid op gepaste wijze posteert. Het is goed bedoeld; de veenstreek heeft nu eenmaal geen pleinen of plantscenen, welke zich tot omgeving van een dergelijk beeldhouwwerk leenen en het is toch altijd nog beter, een held te eeren op het terrein van zijn arbeid, temidden van het leven dat hij gewekt heeft, dan hem tot pièce de milieu van een begraafplaats te maken, zooals dat te Groningen met den grooten kolonist Scholten geschied is. „Door volharding tot zege en hulde” staat er op het monument van den stichter der veenkoloniën, die zijn naam aan deze plaats heeft gegeven. Hij moet een merkwaardig man zijn geweest, deze Adriaan Geerts Wildervank, die zich ook Adriaan Geerts Paap placht te noemen. Aan dezen Amsterdamschen wijnhandelaar, die in ’t midden der zeventiende eeuw den wijn voor het water verwisselde en tusschen de stroomen en plassen dezer onproductieve gewesten een nieuwe onderneming heeft gevestigd, is het Groninger veengebied inderdaad zeer veel verplicht. ☞ Adriaan Geerts is niet de uitvinder van het turfgraven geweest, zooals Willem Beukelsz de uitvinder van het haringkaken en Laurens Jansz de uitvinder van het boekdrukken was. Het verveenen dateert reeds uit de dertiende eeuw; toen moeten zich reeds monniken uit

het klooster van Aduard met dit bedrijf hebben beziggehouden. Maar zij groeven in Westervolde naar turf; de tegenwoordige veenkoloniën lagen toen echter nog heelemaal braak. ☒ Voor den natuurvriend moet het daar toen een waar lustoord geweest zijn. Een ongerepte woestijn van water en plantengroei. Plassen en poelen, waarvan het Sape- of Duivelsmeer het diepst en gevaarlijkst was, stuwden bij stormweer hun golven over de oevers en grillige riviertjes als de Pekel-A doorkruisten het drassige gebied, dat door in den veengrond groeiende heesters als wilde weenen, gagel en braambessen even ontoegankelijk was als de met lianen doorslingerde stroomgebieden der tropen. ☒ Omstreeks 1600 hebben enkele ondernemende Westfriezen een gedeelte van dezen veengrond gekocht en zij begonnen met het riviertje de Pekel-A te kanalisieren, om beter gelegenheid te krijgen voor het vervoer van de turf. Bij de nederzetting van deze pioniers, later als Oude Pekela bekend geworden, heeft zich

later te Nieuwe Pekela een tweede volkplanting gevormd. ☒ Op bijgaande foto ziet men, dat „de Pekel”, zooals de Groninger deze plaats pleegt te noemen, nog wel iets van zijn oorspronkelijk natuurschoon bewaard heeft. Als men maar niet meent, dat hetgeen hier zoo schilderachtig op het water drijft, nog een restant zou zijn van de vroegere plompeblaren en waterlies uit den tijd van de wildernis. Wat thans het water overwoekert, is een laag vet en vuil uit de fabrieken, welke hun afval in het kanaal loozen. Deze brijachtige massa, vaak met schuim en korsten bedekt en waaruit onwelriekende gasbellen opstijgen, bezwangert de atmosfeer met dien eigenaardigen geur, die bij de veenkoloniën hoort en die waarschijnlijk de op de modern-technische aesthetica afgerichte reukzenuwen even behaaglijk prikkelt als de ozon van het dennenwoud dit den neus van den ouderwetschen natuurvriend doet.

☒ De veenkolonisten hebben allens in het turfgraven geen voldoende emplooi meer gevonden voor hun onverzadigbare nijverheid en ondernemingszin. Het turfgebied is industriegebied geworden. Men vindt in de Pekel het merkwaardige bedrijf van de strookartonfabricage. Een kijkje in een dergelijke fabriek is ook voor den leek aanbevelenswaardig, omdat de gang van dit bedrijf zeer overzichtelijk is en de techniek gemakkelijker te volgen is dan in meer ingewikkelde fabrieken. Ook de aardappelmeelfabrieken, knopenfabrieken, scheepstimmerwerven en andere industrieën in het gebied der Groninger veenkoloniën geven een beeld van modern bedrijfsleven in deze voormalige wildernis. ☒ Hier en daar rijst temidden der fabrieksschoorsteenen nog een ouderwetsche molen omhoog. Wie de foto uit Borgercompagnie aandachtig bekijkt, zal zich verheugen, dat er terzijde van de steedsche fraaiheid

BORGERCOMPAGNIE. HET LANDELIJKE KARAKTER VAN DE VEENKANALEN IS HIER EN DAAR NOG BEWAARD GEBLEVEN

van centra als Wildervank, Sappemeer en Veendam nog plekjes zijn, welke hun landelijk karakter hebben bewaard. De eenvoudige, kleine huisjes, al missen ook zij helaas alle architectonische beteekenis, passen toch beter aan zoo'n rustig kanaal dan de pompeuze villa's en winkelpaleizen. ☒ Een bekoring van de veenkanalen was vroeger ook de trekschuit met het jagertje en vooral het uit ouderwetsch schildersoogpunt onvolprezen zeilschip. Beide hebben thans plaats gemaakt voor de motorboot, die met de auto's op het vroegere jaagpad een wedstrijd aangaat in stank en lawaai. De eenige troost is, dat de benzine-dampen als parfum de geuren van het in beroering gebrachte water althans eenigszins neutraliseeren. ☒ Een aardigen aanblik op de veenkoloniale architectuur levert ook de foto van het Winschoterdiep bij Sappemeer, waarop men behalve het drabbige water nog een kenmerkend

GEDENKNAALD TER EERE VAN ADRIAAN GEERTS WILDERVANK VOOR HET RAADHUIS VAN DE DOOR HEM GESTICHTE EN NAAR HEM GENOEMDE PLAATS

kolonie-verschijnsel vindt afgebeeld: de hoge houten brug, door de bewoners als „hoogholt” aangeduid. ☒ Deze hoogholts, waaronder de met turf of ander materiaal opgeladen schuiten gemakkelijk kunnen doorevaren, vormen voor den mensch de eenige mogelijkheid om den tegenovergestelden oever te betreden indien men niet toevallig in het bezit is van een roeibootje. En waar dergelijke oeververbindingen vrij sporadisch voorkomen, doet men in de veenkoloniën het best, zijn vrienden aan dezelfde zijde te kiezen. Er bestaat vaak in deze buurtschappen even weinig contact tusschen de bewoners ten eenre en ter andere zijde van het kanaal als te Parijs tusschen die van de „rive droite” en de „rive gauche” aan weerskanten der Seine.

(Slot volgt)

GRONINGER VEENKOLONIËN. EEN HOOGHOLT OVER HET WINSCHOTERDIEP TE SAPPEMEER

Het leven op den zeebodem

DOOR DR. H. ENGEL

HEBBEN wij in een vorig opstel ¹⁾ de samenstelling en het leven der koraalriffen besproken, het is wel de moeite waard ook nog eens iets te vertellen omtrent het leven der zee buiten die zeer eigenaardige, rijke, maar bijzondere en zuiver tropische gebieden. ☒ Gewoonlijk stelt men zich de zee woelig en golvend voor, gevaarlijk, grillig, schuimend. Dit is echter niets dan oppervlakkige schijn. In de diepte der oceanen vindt men rust en stilte. Afgezien van kalme stroomingen van het diepere water, heerscht hier de kalmte van een zomeravond. Alleen is er geen licht. Moge ook bij helder water het licht enkele honderden meters doordringen, dieper gaande, vindt men een steeds toenemende duisternis. Plantenleven is hier niet meer mogelijk en slechts dieren, speciaal ingericht op het leven onder die eigenaardige omstandigheden, treft men er aan. Dikwijls zijn zij geheel blind, want oogen hebben daar toch weinig nut. ☒ Het is een eigenaardige sensatie, wanneer men zich voorstelt neer te dalen bijvoorbeeld in de Golf van Biscaye. Water, water, water, de eerste tientallen van meters nog vrij licht en bewogen, speedig rustiger en groener en groener

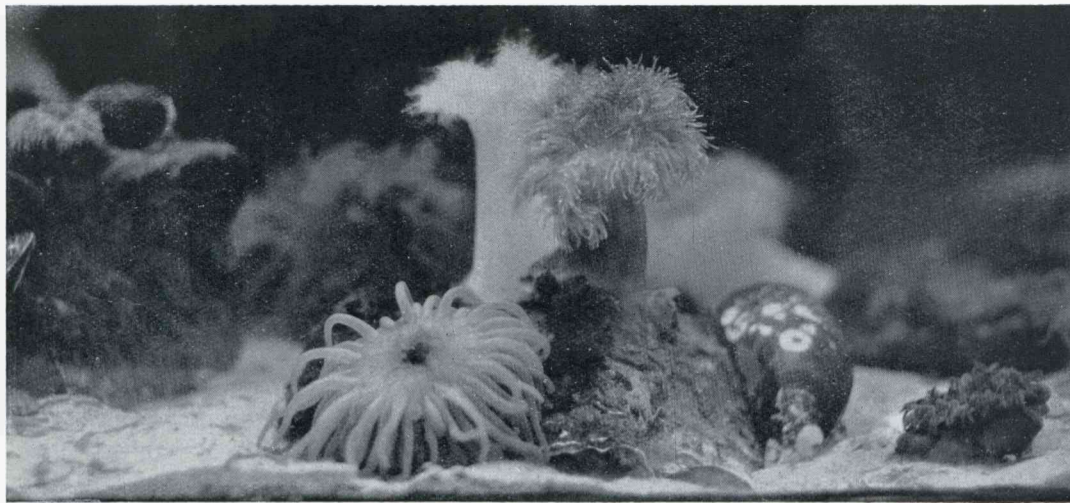
1) Zie nrs. 21 en 22 van dezen jaargang.

wordend, tot het groen overgaat in zwart en men op 500 meter diepte reeds in de diepste duisternis verkeert. Langzaam wordt het kouder, althans wanneer men dit experiment in den zomer onderneemt, de druk neemt toe en men blijft maar dalen, tot 5 kilometer (een uur gaans) toe, om pas na dien afstand den bodem te bereiken, in volslagen duisternis dus, bij een temperatuur enkele graden boven het vriespunt, terwijl op alles daar beneden de 5 km hoge watermassa drukt, zoodat een visch, plotseling van beneden af opgehaald, door het ophouden van den enormen druk van buiten af, gewoonlijk zijn maag onmiddellijk geheel en al uitstulpt. ☒ Moge, aldus voorgesteld, deze diepte enorm lijken, toch is ze ook weer gering, wanneer men haar met de horizontale afstanden op een landkaart vergelijkt. Stel U voor een kaart, waarop de Atlantische Oceaan voorgesteld is op een breedte van 25 cm (op een schaal dus van 1 : 25.000.000), dan moet men op een doorsnede door den Oceaan op diezelfde schaal een diepte van 5 km aangeven door . . . 2/10 millimeter! Die doorsnede zou dus geen grooter hoogteverschillen vertoonen, dan 1/2 millimeter, want 9 1/2 km is de grootste diepte, die men kent. Die doorsnede zou dus niet veel meer zijn dan een lijn. Voor het gemak overdrijft men dan ook zulke doorsneden enkele honderden malen en krijgt dan dus een beeld van de bergen en dalen in den Oceaan, zij het honderden malen

overdreven. ☒ Terwijl onze ondiepe Noordzee het meestal niet verder brengt, dan een 100 vaam, dat is ongeveer 180 m, en ook zelfs IJsland, Groenland en Spitsbergen met Engeland en Noorwegen door onderzeesche „ruggen” verbonden zijn, die niet dieper dan 2 km onder de oppervlakte liggen, moet men de diepere gebieden in den Atlantischen Oceaan vooral bewesten Spanje en Afrika, en Oost van Amerika zoeken. De zeebodem heeft namelijk in het geheel geen vlak verloop. Een lange smalle rug, waarboven nergens meer dan 3 1/2 km water staat, loopt midden door den Atlantischen Oceaan in zijn geheele lengte. Op deze bergkam verheffen zich als hoogere toppen ettelijke vulkanen, sommigen zoo hoog, dat ze boven het water uitsteken. Dat zijn de eilanden; in den noordelijken Atlantischen Oceaan de Azoren, en zuidelijker

GRONINGER VEENKOLONIËN. AAN HET OOSTERDIEP TE VEENDAM ZIJN DE EENVOUDIGE, KLEINE HUISJES VAN VROEGER DOOR POMPEUZE VILLA'S EN WINKELPALEIZEN VERVANGEN

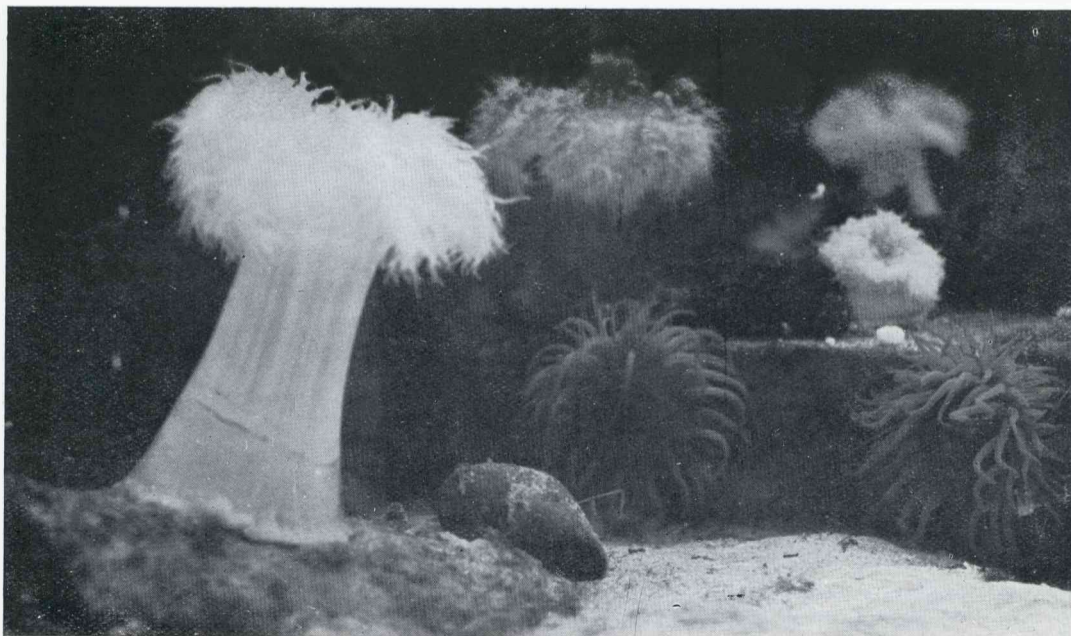
HET LEVEN OP DEN ZEEBODEM. ZEEANEMONENPRACHT OP DEN ZEEBODEM

San Paul, Ascension, Tristan da Cunha. Zij-ruggen verbinden dezen Midden-Atlantischen rug met het vasteland en dragen ook hier en daar eilanden. Daartusschen vindt men dan de diepere bekkens, genoemd naar beroemde diepzee-onderzoekers: het Nares-diep benoorden de Westindische eilanden, en het Monaco-diep, het Chun-diep, het Moseley-diep bij Afrika. ☼ Beschouwt men op gelijke wijze de andere Oceanen, dan ziet men bezuiden Afrika een omvangrijke diepte: het Valdivia-diep, van den Indischen Oceaan gescheiden door een rug, die Zuid Afrika met Australië verbindt. Onze Indische Archipel ligt op een rug, die van het Aziatische vasteland over Australië naar de Zuidpoolgebieden loopt en vandaar weer een verbinding met Zuid-Amerika tot stand brengt. In den Stillen Oceaan is de verdeeling van diep en ondiep meer regelmatig. Hier vindt men beoosten Australië de diepste zee der wereld, ruim $9\frac{1}{2}$ km, dat is 1 km meer dan de hoogste berg, de Mt Everest. Het hoogste en het laagste punt van de aardoppervlakte verschillen dus ongeveer 18 km, wat niet veel is, als men weet, dat de aardas 12000 km bedraagt. ☼ Men houde bij dit alles echter altijd voor oogen, hoe moeilijk de bepaling van den vorm van den zeebodem tot stand komt. Waren de vroegere peilingen beperkt door de peilingen van den dieploodkabel (vroeger tot 400 m, nu tot 5 km) en door den tijd, die een peiling in beslag nam (twee uur stil liggen voor één peiling van 5 km), ook nu men met behulp van den echo ¹⁾ iedere 5 à 20 minuten een peiling kan verrichten, zijn de ons bekende getallen toch altijd nog maar beperkt tot de strepen, die een onderzoekingschip op het onmetelijke oppervlak der oceanen trekt. De rest is door de phantasie geleverde reconstructie! ☼ Op de gewone wijze deelt men den zeebodem als volgt in: 1e de kuststrook, die tot een diepte van 30 à 40 meter gaat; 2e het zoogenaamde continentale plat; het langzaam hellend vervolg der vastelanden, dat men tot ongeveer 150 meter diepte rekent; 3e de diepere kustzeeën, tot 1 km en meer diepte, die den steiler hellenden voet der vastelanden vormen; en 4e de diepere (tot 5 km), en de allerdiepste gebieden (tot 10 km). ☼ De kuststrook is het gebied, dat invloed ondervindt van eb en vloed, van branding en uitstroomende rivieren. Rotsachtig aan rotskusten, modderig of zanderig aan andere, staat de bodem er van bloot aan voortdurende veranderingen en omwoelingen. Rivieren zetten er hun grofsten aanvoer af, de branding zorgt voor een voortdurende onrust. ☼ Het continentale plat, dat begrensd wordt door de modderlijn, is het gebied waar zich afzetten de stoffen, die wind, golfslag en rivieren naar zee toevoeren. Al naar gelang het water verder van de kust rustiger wordt, zetten zich steeds fijnere en lichtere stoffen af; de grovere en

¹⁾ Waarbij men den tijd bepaalt, die het geluid noodig heeft om van het schip den bodem en als echo van den zeebodem weer het schip te bereiken.

zwaardere bezinken dichter bij de kust. Men vindt hier, al naar den aard der kusten: zand en klei, als bij onze kusten; vulkanische stoffen, dicht bij vulkaaneilanden; koraalzand, in de buurt van koraalriffen, enz. ☼ Op een diepte van 180 m ongeveer, op de zoogenaamde 100-vaamlijn, begint gewoonlijk de zeebodem steiler te hellen, het continentale plat gaat over in de continentale helling, den voet der vastelanden. Ook dit gebied is nog voor een belangrijk deel bedekt met afval van het land, een heel fijn slik; bovendien gemengd met de resten van planten en dieren, die hetzij op en in dien zeebodem leefden, hetzij zwevend en zwemmend in de zee er boven woonden. Maar ook asch van vulkanen, na lang zweven uit de

lucht in zee gevallen, zoomede de verstoven resten van meteorieten en vallende sterren, zoogenaamd kosmisch stof, en ook stukken puimsteen, door rivieren uit vulkanische gebieden in zee gevoerd en door hun lichtheid tot zeer ver in de oceanen gedreven, maar ten slotte toch tot gruis vergaan, dit alles vormt een deel van den zeebodem in deze diepzeegebieden. Ook vindt men afval en gruis van onderzeesche rotsen en vulkanen; vulkanen, die zelfs onder water nog hun gewone werking kunnen vertoonen en rotsen, die men onder water even grillig kan aantreffen als er boven. Want egaal met slik bedekt is het oppervlak van den zeebodem niet. Waar de bodem zelf rotsig en woest is, steken natuurlijk dikwijls naakte rotspunten boven het slik uit. Menig visscher heeft op zulke onverwachte „scherptes” zijn net „verspeeld”. Ook deze rotsen verweeren natuurlijk op den duur en leveren zoo ook weer materiaal voor het bodemslik. ☼ In de diepzeegebieden bestaat het bodemslik vooral uit de resten van de allerfijnste planten en dieren, die in zee zweven en daar het zoogenaamde plankton vormen. Deze bezitten huisjes uit kalk en kiezel bestaande, die na hun dood langzaam naar den zeebodem dwarrelen, en er, na verloop van jaren, dikke lagen afzetten. De allerdiepste gebieden worden vooral bedekt door vulkanisch materiaal, dat door ijzerbestanddeelen rood gekleurd is: het roode slik. ☼ Het zijn wel zeer bijzondere diervormen, die zich tot een leven in het eerstgenoemde gebied van den zeebodem, de branding, hebben aangepast. Zij moeten zich in stand houden in het, weliswaar zuurstofrijke en voedselrijke, maar altoos ongedurige water van het eb- en vloedgebied. Willen ze blijven leven, terwijl de reusachtige golven donderend op strand en rots breken, dan moeten ze van bijzondere inrichtingen voorzien zijn, die hun dit leven mogelijk maken. In de allereerste plaats moet hun woning van een zeer vaste consistentie zijn; men weet hoe de strandschelpen een extra stevige schelp bezitten. Er zijn

ZEEANEMONEN OP DEN BODEM DER ZEE

geheele groepen van slakken, die ingericht zijn op dit leven in de branding. De zoogenaamde keverslakken of Chitonidae zitten zoo vast gezogen op de rotsen (ook op de steenen bij IJmuiden, de Hondsbossche en den Helder), dat men ze er met de vrije hand onmogelijk af krijgt. Een mes, dat men voorzichtig tusschen rots en voet brengt, is noodig, om hen te verwijderen en ook daarmee is het zaak om op te passen, daar men anders eerder het dier in stukken snijdt en scheurt, dan den voet los te krijgen van den steen. Hun rug is niet door een slakkenhuis, maar door een reeks van platen bedekt, die een gladde, effen oppervlakte zonder houvast aan de golven bieden. Ook de napjeschelpen en de zee-ooren hebben een grooten platten voet en, zooals de naam reeds aangeeft, een nap- of oorvormige schelp, die plat op de rots langs den voetrand heensluit, ja soms door het langdurig op één plaats verwijlen zóó groeit, dat de schelprand geheel past op alle bijzondere plooiën en oneffenheden van de rots. De mosselen hechten zich met hun „baarddraden” overal aan vast en verankeren zich op die wijze in de branding. Waar

een beschut plekje is, profiteeren de zeeanemonen van het vele voedsel en de rijke zuurstofhoeveelheid, die de slaande branding verschaft. Ook de zeepokken (de door de zwemmers in brak water zoo gevreesde „dorens”, die op balken en schepen en overal aangroeien), zijn eigenlijk niet anders dan kreeftjes, die zich hebben aangepast aan het leven in de branding: kreeftjes, die met hun rug vastgegroeid zijn, en zich ter bescherming in een afsluitbaar hulsel van kalkplaatjes verbergen. Met hun kreeftenpootjes ziet men ze voortdurend een stroom verwekken, die het in het water zwevend voedsel hun naar den mond doet stroomen. Want in de roerige branding zweeft altijd veel voedsel rond, en immers „in troebel water is het goed visschen”.

(Wordt vervolgd)

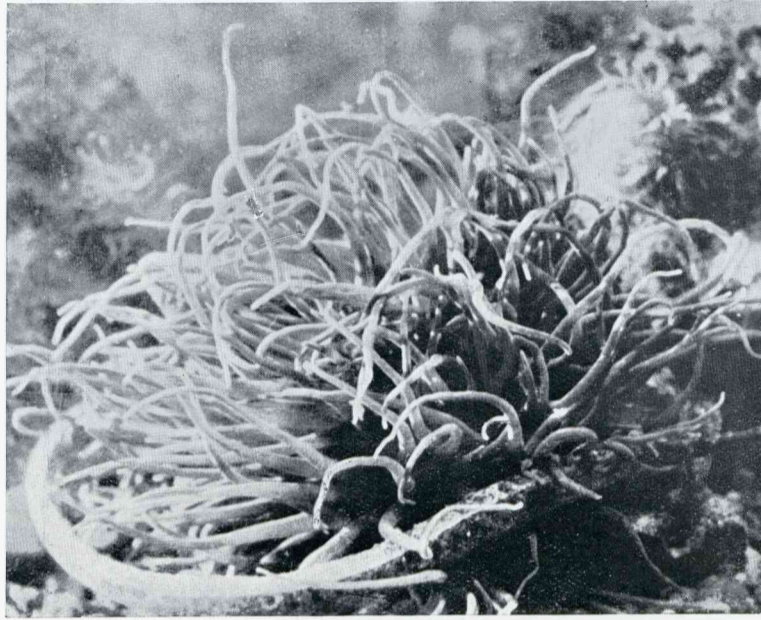

Foto Uja

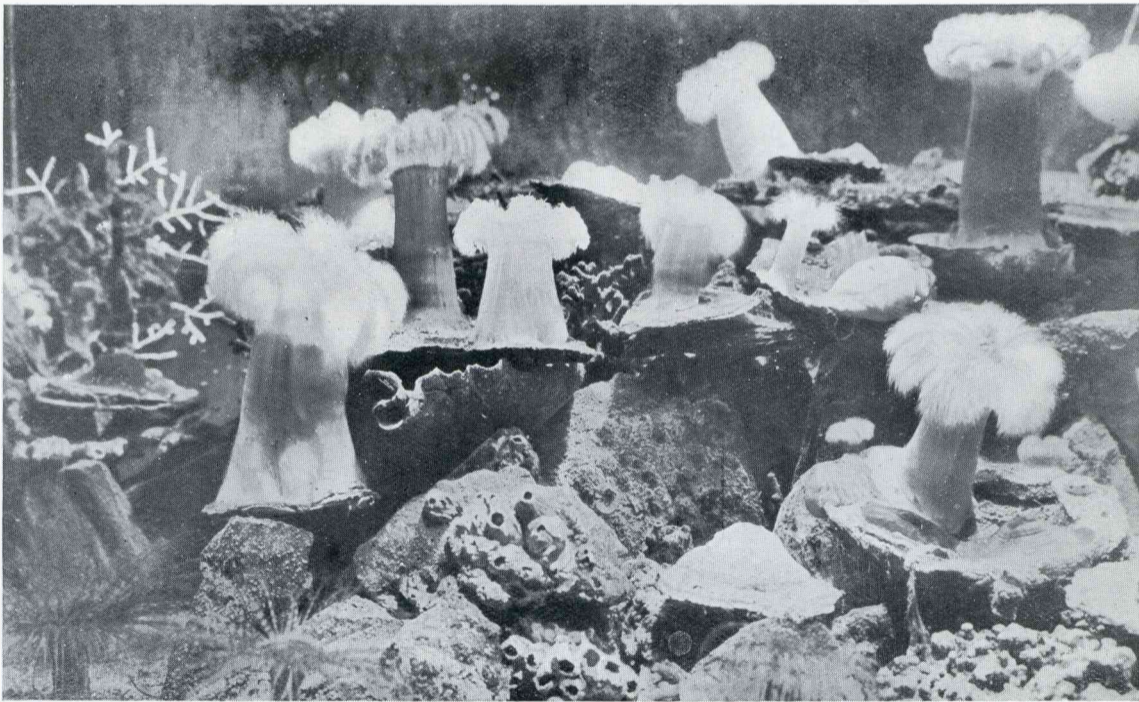
HET LEVEN OP DEN ZEEBODEM. EEN ZEENAALD, GEVANGEN IN DE ARMEN VAN EEN ZEEANEMOON

weer hierin, dat de eerste vaak satiriek of humoristisch zijn, terwijl de laatste meestal uitingen van een aangeboren openhartigheid verraden; bijna alle echter getuigen van een levendige phantasie, een zoeken naar de waarheid en het verlangen om zulke drijfveeren te doen zeegeviereen, welke in overeenstemming zijn met 't volksge-weten. Liefde onder familieleden, vriendelijkheid tegen alle

mensen, respect voor grijze haren, eenvoud en arbeidzaamheid gelden naast een vroom gemoed, reinheid van lichaam en ziel en den moed om voor deugden te vechten als hooggeschatte eigenschappen, zoowel bij de Tsjechen als de Slowaken; geen wonder dus, dat vele hunner sagen en legenden een moraliseerend karakter dragen. In den tijd, dat de Tsjechen en Slowaken nog heidenen waren, dachten zij zich de lucht, het water en de aarde bewoond door wezens als feeën en dwergen. De feeën waren slechts uit geur en licht samengesteld en kenden geen hooger genot dan zang en dans. Soms verleidden de feeën jonge mannen tot dwaasheden, maar in den regel maakten zij zich verdienstelijk door het geven van raad.

Zoo zou een brave boerenzoon, die een meisje ten huwelijk vroeg en toen smalend werd afgewezen, kort daarna een fee hebben ontmoet, welke den levensmoeden jongeling voor-spelde: „Ga door het woud en gij zult een meisje vinden, dat het geleden verdriet spoedig doet vergeten.” Deze belofte werd vervuld en de vroeger uitverkorene kreeg over haar hooghartigheid zooveel berouw, dat zij spoedig stierf.

De tranen door haar vergoten zijn echter versteend tot paarden en zoo werd uit verdriet toch nog iets goeds geboren. In de aarde woonden dwergen, die zich onzichtbaar konden maken. Zij waren goedmoedig van aard, maar als de menschen hun onrecht aandeden begon een reeks plagerijen tot bestraffing van het bedreven kwaad. Behoefde een braaf mensch voor de ontmoeting met

Aquarium du Musée Océanographique de Monaco. — Photo Gilletta — Propriété exclusive du Musée

HET LEVEN OP DEN ZEEBODEM. IEDER PLEKJE OP DE ROTSEN EN OPLEEGE SCHELLEN WORDT DOOR DE ZEEANEMONEN (ACTINOLOBA'S) BENUT. LINKS EEN POLYPENTAKJE, OP DEN VOORGROND ZEEPOKKEN. LINKS VOORAAN (ONDUIDELIJK) ANEMONEN VAN HET GESLACHT CERIANTHUS

SAGEN EN LEGENDEN VAN DE TSJECHOSLOWAKEN

DOOR W. VALK

DE sagen en legenden der Tsjechoslowaken onderscheiden zich aanmerkelijk van die der omwonende volken, zelfs als dezelfde motieven worden verteld. Onderling verschillen de Tsjechische en Slowaaksche verhalen

in den regel niet te vreezen, anders dacht men over een kennismaking met watermannen. Deze lokten door bloemen kleine kinderen dicht bij het water en wisten met hun listten soms zelfs groote menschen te verschalken. Zoo deed eens een waterman aan een visscher, die den heelen dag voor niets aan den arbeid was geweest, het voorstel: „Sta mij datgene af in Uw huis, wat ge niet kent en binnen één uur zult gij vele en groote visschen hebben gevangen”. Dit aanbod scheen den visscher aannemelijk, aangezien „wat hij niet kende” toch

moelijk groote waarde kon hebben. Thuis gekomen bleek hij echter vader te zijn geworden en de waterman rustte niet, voordat hij het hem beloofde pand in 't water had getrokken.

⊗ Minder gevaarlijk dan een waterman was de vuurman, dien men zich voorstelde als een skelet, waarin een vuur brandde. Wie tijdens zijn leven grenssteen had verschoven om eigen bezit te vermeerderen, moest daarvoor zwaar boeten, want na zijn dood zwierf de ziel als zulk een vuurman op aarde tot een goede daad bevrijding bracht. Zoo werd eens een vuurman van het dwalen verlost toen hij een braven muzikant, die van een nachtelijk feest terugkeerend zijn viool verloor, het kostbare instrument hielp terugvinden. Werd diefstal als een ernstig kwaad beschouwd, evenmin achtten de Tsjechoslowaken verkwesting van eigen goed geoorloofd. Dat bewijst de sage van den bakker, die met zijn broodwagen een berg afreed, uit luiheid niet van het voertuig wilde klimmen en daarom een brood als rem op de wielen drukte. Op hetzelfde oogenblik verdwenen man, paard en wagen in de aarde en nog steeds hoort men op de plaats des onheils 's nachts den bakker, die het kostbare brood niet wist te waardeeren, om hulp roepen. Erger nog dan dieven, verkwesters en luiaards was het lot van hen, die het leven eindigden door zelfmoord. Talrijk zijn de sagen, waarin een gemartelde ziel tot waarschuwing van de menscheid elken nacht terugkeert naar de plaats waar de daad was verricht, die als één der ergste zonden gold.

⊗ Met het Christendom komen er verhalen over den duivel, die de menschen op velerlei wijze van het rechte spoor lokt. Dit moge blijken uit de geschiedenis der drie mannen, die onder gezellig gebabbel reeds te veel hadden gedronken toen „het hangen” ter sprake kwam. Zij waren het er niet over eens, welke angsten iemand moest

uitstaan, die aan de galg bengelde en daarom besloot men een proef te nemen. De overmoedigste liet zich een strop om den hals leggen, beklom een ladder en beloofde zijn ervaringen van het ophangen eerlijk te vertellen, mits zijn makkers de toezegging deden op het eerste teken toe te snellen voor bevrijding. Juist toen na deze plechtige belofte de proef begon, sprong een vette haas uit het gras.

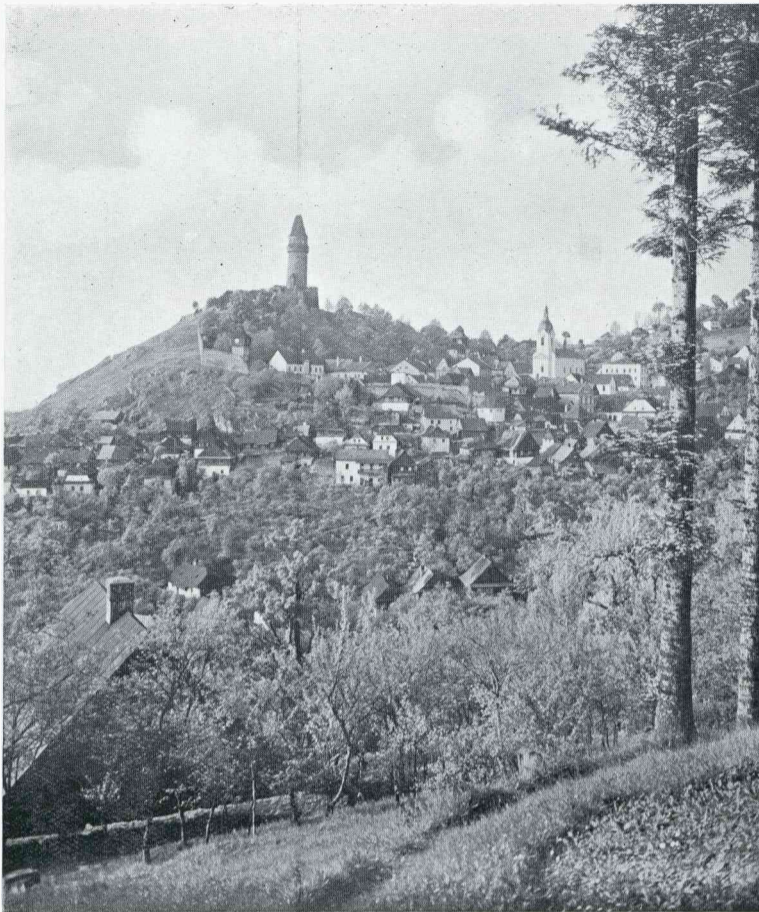
Het tweetal beneden aan de ladder vergat de afspraak en na terugkeer van een vergeefsche achtervolging was hun makker reeds gestorven. De oorzaak was duidelijk, want in het bosch hoorde men het lachen van den duivel, die vooral

hierom verheugd kon zijn, wijl de zelfmoordenaar een vroom man was geweest. En vroomheid kon de duivel niet verdragen. Daarom was hij zóó vertoornd op de bewoners van Štramperk, dat hij bij Brno een kalkberg haalde, teneinde daarmee het stadje te vernietigen. Het is de tegenwoordige Kotouč, die door toevallige omstandigheden niet op, doch bij Štramperk neerviel. ⊗ Naast sagen over goede en slechte dieren, door dwergen bewaarde schatten, vernietigde klokken, behekschte kinderen en de wonderbare stichting van sommige kapellen, treft men bij de Tsjechen en Slowaken veel verhalen aan over hun vestiging in Europa en de toen ondervonden moeilijkheden. Uit dien tijd dateert o.m. de sage van hertogin Libuše. Zij regeerde lange jaren naar ieders genoegen, maar een door haar gewezen vonnis veroorzaakte ontevredenheid bij enkele aanzienlijken. Toen besloot zij tot een huwelijk en zond boden uit om een man te zoeken, die zijn maaltijd aan een ijzeren tafel nuttigde. De gelukkige was de

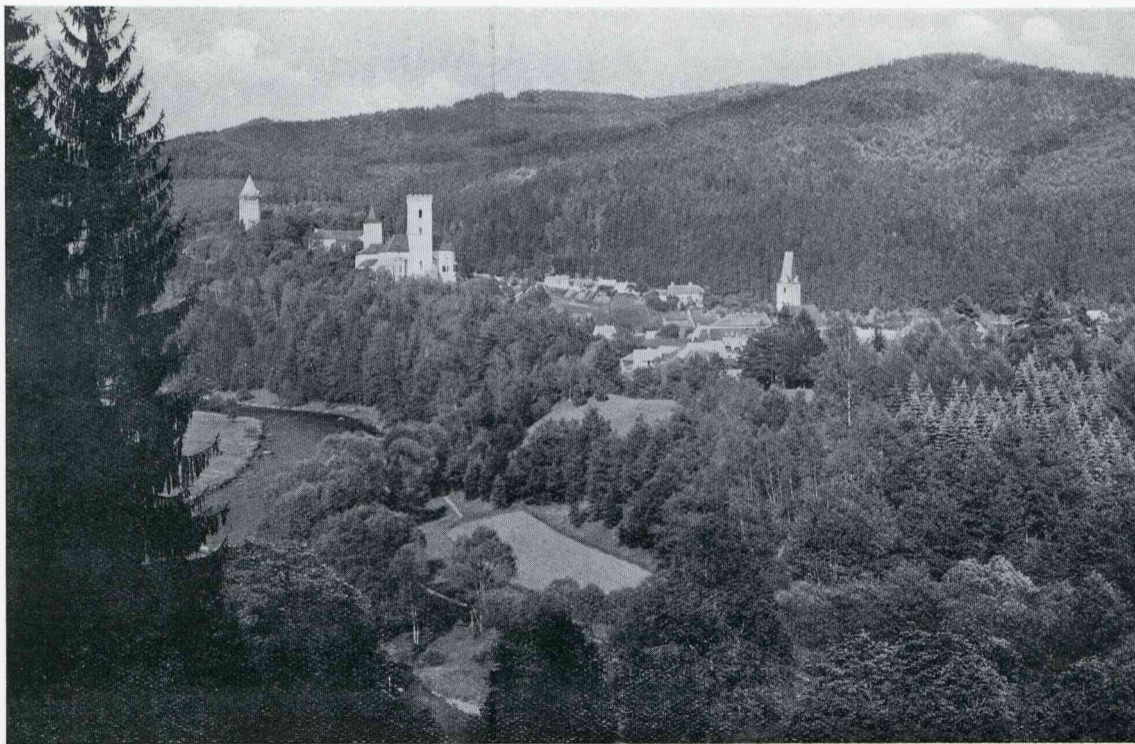
boer Přemysl, die bij een omgekeerde ploeg zat te eten. Toen de gezanten Přemysl eerbiedig groetten, wist deze reeds het doel van hun komst. Hij spande zijn ossen uit en beval aan de dieren: „Keert terug naar de plaats vanwaar gij zijt

gekomen”. Onmiddellijk verdwenen zij in een rots. Daarop nam Přemysl het hazelaarstakje, waarmee hij de ossen had voortgedreven en plantte het in den grond. Terzelfder tijd groeide de tak tot een boom, beladen met groote noten. Spoedig echter verdroogden veel bladeren en vielen sommige takken af, terwijl andere twijgen tegelijkertijd groeiden en nieuwe noten

droegen. Daarop zeide Přemysl, die de gave der voorspelling bezat, tot zijn verbaasde gasten: „Indien Uw meesteres later om mij had gezonden zou ik mijn arbeid op het veld hebben beëindigd en dan was er immer brood in overvloed geweest voor ons en onze nazaten. Doordat mijn arbeid werd onderbroken zal in Bohemen echter meermalen hongersnood heerschen.” Nadat Přemysl de vorstelijke kleeren, welke

SAGEN EN LEGENDEN DER TSJECHOSLOWAKEN.
DE BURCHT EN HET STADJE ŠTRAMPERK

ROSENBERG, WAAR EEN SCHILDERIJ HANGT VAN „DE WITTE VROUW”

de gezanten hem meebrachten, had aangetrokken, nam hij zijn werkschoenen van boomschors en den eenvoudigen broodzak onder zijn arm en sprong te paard. Nieuwsgierig vroegen de gezanten waarom die werkschoenen en broodzak niet waren achtergelaten. Het antwoord luidde: „Deze voorwerpen moeten worden bewaard, want dan kunnen mijn afstammelingen zich steeds hun afkomst herinneren en zullen zij de menschen, die God aan hun zorgen toevertrouwt, nimmer onderdrukken, doch als gelijken behandelen”. Kort na de bruiloft en de kroning van Přemysl bouwde Libuše, die tot nu toe op den burcht Vyšhrad woonde, een nieuw kasteel op een berg, welke door een zijrivier van de Moldau werd begrensd. Zij noemde het nieuwe kasteel Praag en orakelde: „Ik zie een groote stad, wier roem tot de sterren zal reiken”. Welke historische gebeurtenissen bij de Tsjechen en Slowaken een zeer diepen indruk nalieten is uit hun sagen niet moeilijk te vinden. Herhaaldelijk leest men over Mongolen, Hongaren en Zweden. Toen in het begin der dertiende eeuw woeste Mongolen in de omgeving van Olomouc plunderend en moordend rondtrokken, vluchtten debewoners van Stramberk op den nabijgelegen heuvel en deze werd volgens de sage zoo lang in een dikken mist gehuld tot het gevaar was geweken. Als herinnering aan deze wonderbare bescherming tegen de gevreesde barbaren, die gevangenen de ooren plachten af te snijden, trekken op Hemelvaartsdag velen naar den berg Kotouč en eet men te Stramberk en in de omliggende dorpen dan peperkoeken, welke den vorm van ooren hebben. Behalve krijgsumoer

en de gevaarlijke pestepidemie tusschen de jaren 1714 en 1716, riepen buitengewone persoonlijkheden als Karel IV, de „Vader des Vaderlands”, Keizer Jozef II en Napoleon talrijke verhalen in het leven. Een zeer bijzondere plaats wordt ingenomen door de „Witte Vrouw”, die onder ver-

schillende namen overal in Tsjechoslowakije, en trouwens ook ver buiten de grenzen, in vele sagen de hoofdperson is. De Witte Vrouw heet de ziel te zijn van de zoo ongelukkig gehuwde Berta van Rosenberg, die „het oog der blinden, de voet van de lammen en de moeder der weezen” werd genoemd. Toen zij stierf vertelde het volk, dat haar geest zwierf door de burchten der Rosenbergers en hun verwanten, omdat Berta zich niet met haar slechten echtgenoot Liechtenstein op diens sterfbed had willen verzoenen. Telkens als één uit Berta's geslacht een belangrijke gebeurtenis had te wachten, treurig of verblijdend, verscheen de hooge, slanke gestalte. Bijzonder verdienstelijk

toonde de Witte Vrouw zich bij de geboorte van een kind. Niet zelden naderde zij de wieg om met zacht gezang een schreiende kleine weer in slaap te krijgen. Toen tijdens den Dertigjarigen Oorlog de Zweden in een kapel van een Rosenbergsch slot scheldwoorden richtten tot het altaar, opende zich de vloer en zweefde uit de diepte langzaam de Witte Vrouw naar boven. Dreigend hief zij haar hand om-

hoog en toen werd de angst der Zweden zoo groot, dat allen vluchtten. Vele jaren zwierf de geest van Berta van Rosenberg rond, doch eenmaal zou zij toch rust vinden en wel door een priester uit het geslacht van haar gemaal. De geestelijke was genoodzaakt tijdens eene lange reis in Jindř. Hradec te overnachten. Men wees hem als slaapvertrek een kamer, waarvan de wanden met familieportretten waren bedekt. Alvorens te gaan slapen bekeek de geestelijke aandachtig een schilderij, die een bruiloft voorstelde. De bruidegom had afschuwelijke trekken in het gezicht, het bruidje daarentegen was zeer mooi en liefde voor alle menschen sprak uit haar geheele wezen. Het paar scheen te naderen en de priester meende nu in de oogen van het bruidje een wereld van ellende te zien. Nauwelijks was de geestelijke ingesluimerd, of een zacht geklaag maakte hem weer wakker.

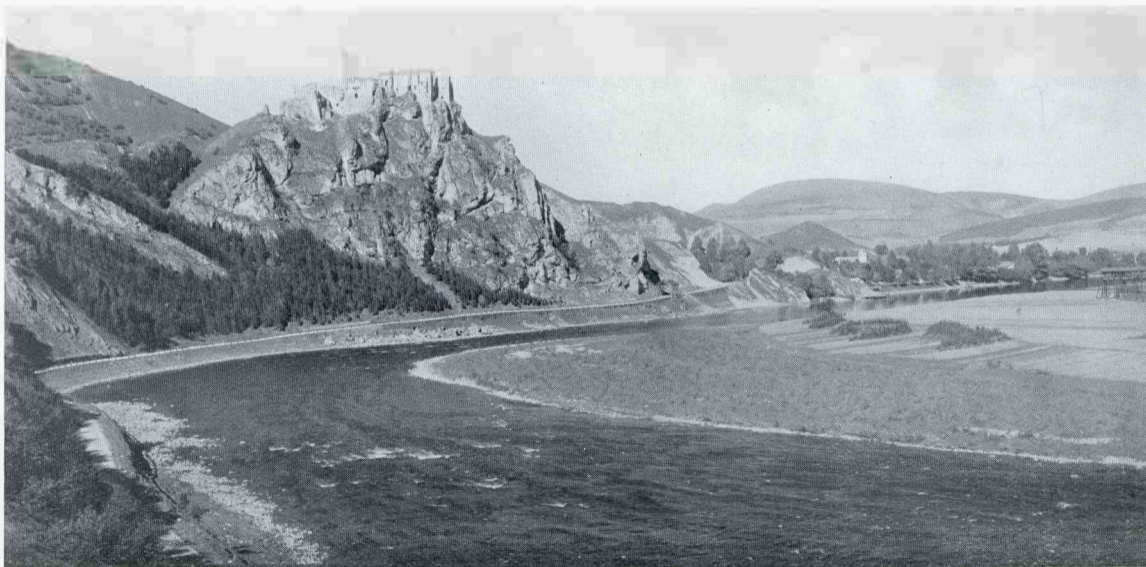
Hij zag de schilderij, welke een zoo diepen indruk op hem gemaakt had, helder door de maan verlicht. Het vrouwenbeeld kwam nader, noemde zich Berta van Rosenberg en vroeg den priester haar met den echtgenoot te verzoenen, opdat de vermoede ziel toch eindelijk rust zou mogen vinden en de arme gemaal uit zijn ellende kon

worden verlost. Als geestelijke en lid van de familie was hij in staat de gevraagde verzoening tot stand te brengen en daarom zou Berta den anderen nacht met Liechtenstein terugkeeren om het verzoek te herhalen. De geestelijke bereidde zich den volgenden dag door bidden en vas-

ten goed voor op de vervulling van zijn groot werk. Hij liet twee altaarkaarsen in zijn slaapvertrek aansteken, plaatste een kruis op de tafel en las in een bijbel tot de klok elf uur sloeg. Opeens was het hem, alsof sterrengeflonker de schilderij verlichtte. Het booze gezicht van Liechtenstein veranderde als door tooverslag; Berta trad naar voren, haar man volgde. Na lang bidden en een ernstige vermaning legde de priester de handen der ongelukkigen ter verzoening in elkaar, sprak zijn zegen uit en zong: „Heer God, wij loven U”. Daarna zei Berta: „God zal U voor deze daad loonen en spoedig zult gij bij ons zijn”. Toen verdwenen de gestalten en sindsdien heeft men de Witte Vrouw nimmer meer gezien.

SAGEN EN LEGENDEN DER TSJECHOSLOWAKEN.
DE BURCHT KARLSTEIN, DE BEWAARPLAATS DER
TSJECHISCHE KROONJUWEELEN

AAN DE VÁH (WAAG) DE BAKERMAT VAN VELE SAGEN

DE DUIVENBOOM

DOOR G. D. LUTKE MEYER

ER staan ergens in het Hemelsche Rijk in de provincie Maopin, tusschen de stroomen Toeng en Min-ho, twee zijtakken van den machtigen Jangtsekiang, hooge boomen, die wegens hun groote, sneeuwwitte bloemen, door de Chineezen de boomen met de witte duiven worden genoemd. Herhaalde malen werden deze boomen beschreven door zendelingen, die tot dit gedeelte van het Chineesche rijk waren doorgedrongen, éénmaal zond een katholiek priester, David van naam, zelfs een paar takken en bloemen, zoomede enkele zaden naar Europa, waar de Davidia, zooals de boom naar hem werd genoemd, veel belangstelling vond. Alle personen, die het gewas beschreven, uitten zich in dezelfde geestdriftige bewoordingen en spraken van den boom, waarin duizenden witte duiven zitten, wier lange staarten wuiven, zoodra er een zuchtje door de takken vaart. Geen wonder dan ook, dat een beroemd kweeker als de Engelschman Veitch zich ervoor interesseerde en besloot een expeditie uit te rusten om Davidia-zaden te bemachtigen. Het was niet makkelijk een geschikten leider voor zulk een moeilijke onderneming te vinden, maar tenslotte, na elf

jaar te hebben gezocht, slaagde hij daar toch in en in 1899 trok de Engelschman Wilson er met een veertigtal Chineezen op uit, die hij in Itsang met behulp van een plaatsingsbureau bij elkaar had gescharreld. Die veertig eenvoudige gele broeders hebben gedurende de twee jaar, dat de expeditie duurde, wonderen gepresteerd. Wilson heeft naderhand verklaard, dat naar zijn meening in geen ander land de bewoners zoo spoedig de verschillende aan een wetenschappelijke expeditie verbonden moeilijkheden onder de

knie zouden hebben, als deze Chineezen. Niet alleen dat het slechts korten tijd heeft geduurd, alvorens ieder zijn arbeid, het conserveeren van planten, het verzamelen van levend materiaal, het behandelen van zaden, fotografeeren en vervoeren van het materiaal verstond, doch bovendien toonden zij een

zeldzaam uithoudingsvermogen te bezitten. Natuurlijk heeft de tocht schatten gelds verslonden, maar hij heeft dan ook onze tuinen verrijkt met een kostelijke hoeveelheid nieuwe gewassen, die in snellen opmarsch de wereld veroverden. Om er maar enkele te noemen :

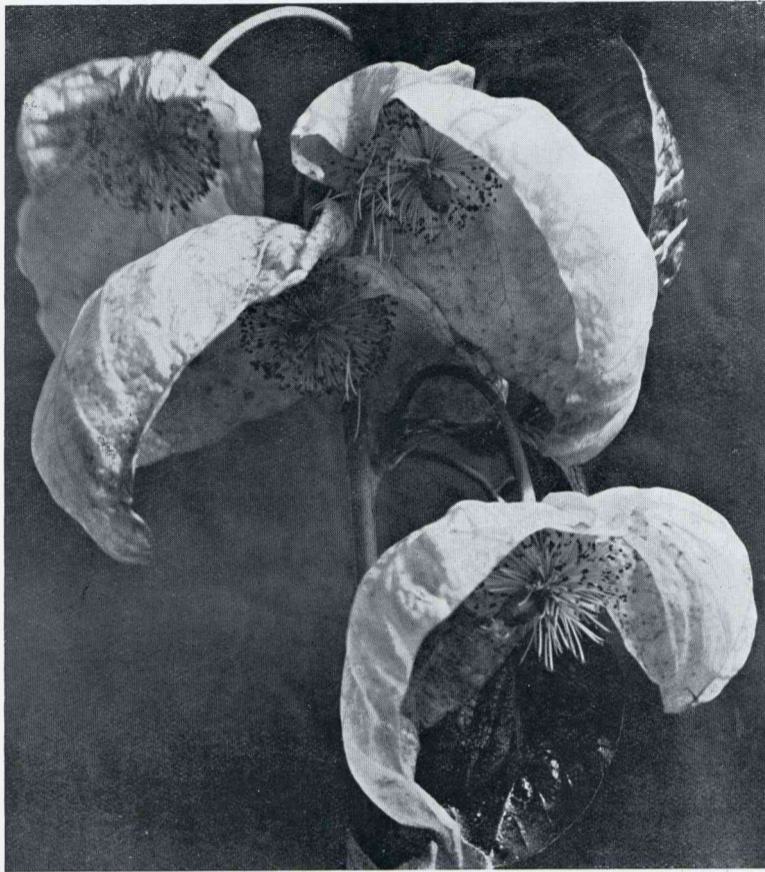

Foto Moerheim

DAVIDIA INVALUCRATA (DUIVENBOOM)

reikte, is niet één plantje opgekomen. De Fransche kweeker Vilmorin had acht jaar later meer succes, want van de 37 zaden, die hij ontving, is er twee jaar later één ontkiemd,

toen men de hoop al haast had opgegeven. Negen jaar later, in 1906 dus, bloeide dit exemplaar van den duivenboom als eersteling onder Europeeschen hemel. De door Wilson verzamelde zaden liepen wat beter uit en Veitch' initiatief zag zich in Juni 1911 bekroond, toen onderscheidene Davidia's op Engelschen bodem hun bloemen ontvouwd. Thans worden zij in vrijwel alle landen van Europa gekweekt en ook in ons land bloeide de boom enkele jaren geleden. Ongetwijfeld zal de duivenboom, zooals zoo velen zijner landgenooten,

den weg door de wereld wel vinden, omdat hij stellig tot de mooiste boomen der gematigde zône van ons Noordelijk halfmond moet worden gerekend.

DE MISSISSIPPI BIJ LAKE CITY, MINNESOTA (V. S.)

BOERENCONCERT DOOR DAVID TENIERS DE JONGE (1610—1690)

Tentoongesteld door E. J. van Wisselingh & Co. te Amsterdam op de keuze-tentoonstelling van Hollandsche en Vlaamsche schilderkunst der XVIIe eeuw, van 20 Juli tot 20 Augustus 1932

LANGS DE VAART

DOOR H. M. ROOS

VER, ver van 't stadsgewoel loopt een weggetje, een zwart aarden paadje, midden tusschen de landen. Rechts staan wat huizen, een schuur, een kennel; links stroomt zijn trouwe vriend: de vaart. Ook over de vaart staan wat verspreide huisjes, ieder in 't bezit van een eigen brug. Alle bruggen zijn verschillend: er zijn er die slechts uit een enkele plank bestaan. Ze geven den bewoners heel wat moeite eer ze zoover over de katrol geschoven zijn, dat ze den overkant bereikt hebben. En altijd juist als de plank „uit” is, komt er een schuif door de vaart en een beetje uit zijn humeur over 't oponthoud roept de schipper zijn „open”; en juist als de plank „in” is, komt de bakker en fluit en wacht geduldig tot de vrouw weer naar buiten komt en hij zijn brood kan afgeven. Er zijn ook bruggen, die werkelijk brug genoemd kunnen worden en fier en een tikje verwaand zich over 't water heenbuigen. Zoo'n hooge brug heeft zelfs een deur in 't midden, die met een grooten sleutel, als van de poort van een middeleeuwsch kasteel, afgesloten kan worden. Dan is er 't artistieke lichtgroen geveerde bruggetje van den bloemist, waarvan bij feestelijke gelegenheden de groote vlag waait; en er is 't oude versleten bruggetje van de kleine lampenkarkassen-fabriek. Ligt in 't voorkomen van elke brug niet 't karakter van de bewoners zelf, die dagelijks er over heen gaan? Ja, hij, die 't mooie groene bruggetje bouwde, is een artiest met zijn donkeren kop en lachende glanzende oogen. En zie den eigenaar van „de brug met de deur met den sleutel” door zijn tuinen stappen. Hij voelt zich koning in zijn rijk; vooral als hij 's Zondags met zijn vrouw gaat „tuinen” en hier wat narcissen, daar wat hyacinthen afsnijdt om ze in „de beste kamer” te pronk te zetten. Hoe anders weer zijn de menschen, die pas in 't huisje met de plank zijn komen wonen. Zooveel moeite als ze zich geven bij 't in- en uithalen van hun brug, zooveel moeite geven ze zich om in dezen tijd van werkloosheid rond te komen. En achter de huisjes — wie kent er 't sprookjesland der hyacinthen, tulpen en narcissen niet? Hoe heerlijk de groei en bloei van deze pracht van dag tot dag te kunnen meemaken — te

mogen meeleven. „Zie, buurman haalt het riet al van zijn land af; en kijk, ginder staat al een veld met hyacinthen in bloei. Hoe onbeschrijflijk mooi zijn die vroege irissen: donker paars met een oranje streep, als van een tijgerhuid, voor honingmerk!” Niet alleen in die paar weken in 't voorjaar, als de kranten vol staan over de pracht en praal van de bloembollenvelden, is het heerlijk en genotvol op de landen. Neen, 't heele jaar door, zelfs bij regen en mist, voelt een mensch zich hier anders worden, als hij uit de stad naar deze stilte terugkeert. Elk jaargetijde, elke windrichting, elke natuurgesteldheid toovert een ander panorama. In de vroege voorjaarsdagen, als de zon al kracht begint te krijgen, wordt het riet van een diep-gouden glans; 's avonds wordt 't door de laatste zonnestralen rossig-bruin gekleurd. In het mistige najaar worden de bosschen in de verte, de elzen langs de slooten, alle landen in hun grootsche rust in een geheimzinnig paars-bruinen nevel gehuld. Een mystiek zwijgen heerscht; de menschen gaan zonder spreken over 't pad; de hemel neemt in zijn wijden boog mensch en boom, water en struik in bescherming. Die wijde, wijde hemel — altijd anders, steeds vol stemmingen! 's Morgens heel vroeg, als de zon achter de kathedraal opkomt, is hij roze geschilderd door heel teere wolkjes met dieper roze streepen ertusschen. Langzamerhand vervaagt dit alles en wordt de hemel diepblauw met wit-blinkende wolken, en stralend rijst de zon al hooger en hooger, totdat zij in een symphonie van kleuren aan 't einde van den dag achter de boomen wegzinkt. Niet altijd is deze wereld zoo stralend; donkere wolken geven het landschap een gansch ander karakter; niet grauw en grijs, zooals de stadsmenschen denken, maar afwisselend purper, rossig, paars. In den winter ligt er al spoedig ijs in vaart en slootjes. Vreemd doet 't aan 't snelstroomende water bevroren te zien. Er gaat iets stars van uit — iets dat wij menschen niet begrijpen. Doch na dit onbegrepen voelen wij de naderende lente des te dieper — beleven wij dit jaargetijde des te intenser. Elke volgende dag duurt langer dan de vorige; 's morgens om zes uur is 't al klaarlichte dag en 's avonds om zeven uur pas gaan de lantaarns langs 't paadje aan. En den heelen dag voelt de mensch de rust van de Natuur, het blijde in 't vogelgezang, het schoone in de bloemenpracht.